

HISTORIJSKI MITOVI NA BALKANU

ZBORNİK RADOVA

NEPOPRAVLJIVO POGLAVLJE O ZASTAVI

(na Pål Kolstø, *Odgovor Mesudu Šadinliji*, Prilozi, 34, 2005, 283-286)

Mesud ŠADINLIJA

Arhiv Armije Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Dragi Pål Kolstø,

Dijelim s Vama zadovoljstvo odjekom napisanog, i u principu, i u konkretnom slučaju naše razmjene mišljenja o, po mom sudu, nekoliko spornih tvrdnji iznijetih u dijelu Vašeg rada pod nazivom “Bosna i Hercegovina: jedna vještačka zastava za vještačku državu?” Ako je Vaš najveći problem tokom nastojanja da formulišete odgovor meni bio identificiranje mjesta naših neslaganja, onda je tim veća i preča moja obaveza da nađem načina da Vam ukažem na mjesta gdje se Vaš rad ne slaže sa historijskim činjenicama. Idući ka tome truda vrijednom cilju, moraćemo još jednom proći već poznatom stazom.

Kada bih se usudio javno postaviti sljedeću tezu: za vladavine imperatora Nerona bijaše postojanje grada Rima krajnje sporno, mogao bih je dokazivati činjenicom da “kvantitativna” pozicija apsolutne većine rimskih građana u ljubavi i egzistencijalnoj potrebi spram svog grada nije nadvladavala “kvalitativnu” opoziciju imperatorovog ludila podržanog sa nekoliko legija. Kao ključni dokaz mogao bih podastrijeti činjenicu da je luđak na kraju zapalio grad. U tom slučaju, slijedeći logičku shemu uspostavljenu u Vašem Odgovoru, Vi biste se mogli ljuto prevariti i podržati moju besmisleni tvrdnju.

Činjenica imperatorskog ludila mogla je rezultirati paljenjem grada (što se, *kao što je svima dobro poznato*, i desilo), ali nije mogla ni na koji način učiniti spornim postojanje Rima. Fakat agresije na Bosnu i Hercegovinu, razmjere razaranja i zločina počinjenih tokom njenog provođenja, “kvalitativna” neupitnost sposobnosti dijela njenog stanovništva da svesrdno podrže agresiju, ni u fazi kada je nagovještavana, ni u fazi provođenja, ni na koji način ne čine spornim uspostavu nezavisnosti Bo-

sne i Hercegovine. Neosporna i neosporiva legitimnost i legalnost uspostave državne nezavisnosti Bosne i Hercegovine upravo određuje bezumni čin pokušaja njenog teritorijalnog komadanja, etničkog čišćenja velikih dijelova njene teritorije i fizičkog uništavanja njenog stanovništva, kao međunarodnim pravom kvalificirane akte oružane agresije i genocida. To nije retoričko, već suštinsko pitanje. Izričući spornost uspostave državne nezavisnosti Bosne i Hercegovine na način na koji Vi to činite, polazeći isključivo od pozicije političkog rukovodstva jedne nacionalističke stranke u Bosni i Hercegovini, i u redosljedu zbivanja koja, u doista preširokim potezima, uvodite, Vi samu njenu nezavisnost implicite postavljate kao ugaoni kamen nesreće koja je zadesila ovu zemlju, što nije tačno. Još jasnije: izostavljajući osnovni i pokretački uzrok iz lanca događaja, Vi jednu od posljedica potvarate za uzrok, a odnos jednog od unutarbosanskih političkih faktora (bez ostalih unutrašnjih i makar najbitnijih spoljnjih faktora) prema toj posljedici krivotvorite u temeljni paralelogram sila koje su određivale tok historijskih procesa u jednom od najvažnijih perioda povijesti ove zemlje. NE smatram to Vašim *pokušajem podriivanja legitimiteta države Bosne i Hercegovine*, već samo suštinskom manjkavošću Vašeg rada koja se ne može pravdati komparativnim pristupom.

Da bih Vas poštedito daljih nedoumica u pogledu identificiranja naših neslaganja, poslužiću se plastičnim modelom kuće sa deset stanovnika koji ste lijepo konstruisali u vašem Odgovoru. Prolazeći pored kuće, kroz njene otvorene prozore i vrata (fakat je na sve strane tukao propuh), Vi ste razabrali fragmente prepirke iz kojih ste shvatili da tri njena stanovnika nepopustljivo zahtjevaju da se kuća oboji u plavo, da pet žitelja predlaže bilo koju osim crvene i plave, dok ostala dva preferiraju crvenu ali, cijeneći situaciju, podržavaju izbor neke druge, samo ne plave boje. Čuvši kasnije da je kuća planula, Vi ste zaključili da uzrok požara leži u činjenici da je *pitanje bojenja kuće krajnje sporno*. Moje neslaganje s Vama proizilazi upravo iz toga što ste svoj zaključak izveli iz glasnih fragmenata prepirke koje ste uspjeli da čujete (a koji i jesu glasno izvikivani zbog komšiluka i zbog prolaznika), ne sagledavši pri tom cjelinu slike. U cjelini slike vidjeli biste da se desno od Vašeg modela nalazi plava kuća sa dvadeset stanovnika odlučnih, kao i nekoliko generacija njihovih predaka, u namjeri da na svaki način sruše susjednu kuću, prisvoje veći dio placu na kojem je sagrađena i na prisvojenom zemljištu sagrađe svoju Veliku Plavu Kuću. Lijevo od naše kuće, mogli ste vidjeti crvenu kuću sa petnaest stanovnika, od kojih su jedan ili dvojica oduševljeno podržavali namjeru stanovnika plave kuće da poruše i jedan dio crvene kuće i na njemu takođe dozidaju Veliku Plavu Kuću. (Nešto kasnije, kada je plamen buknuo, i pater familias crvene kuće podlegao je đavoljoj kušnji i odlučio da pokuša prisvojiti dio susjednog placu i dozidati Uvećanu Crvenu Kuću). Ja tvrdim da su građevinski planovi za Veliku Plavu Kuću ono što je bilo *krajnje sporno* u či-

tavoj ovoj priči, i da je to ugaoni kamen velike nesreće o čijem se tumačenju mi ne slažemo. Pitanje bojenja nije izvorno unutrašnji spor stanovnika naše kuće, bez plana za Veliku Plavu ona ne bi planula.

Ja zaista tvrdim da bosanski lideri nisu morali proglasiti (Vi u Odgovoru reterirate formulaciju na *obavezu da koliko je god to moguće snažno naglase*, što ima političku, a ne ustavno-pravnu dimenziju) svoju državu *nadnacionalnom državom*, ne vezujući je za bilo koju etničku grupu posebno, jer je takva definicija već postojala u Ustavu Republike Bosne i Hercegovine, i njeno važenje nije derogirano prestankom važenja Ustava SFRJ. Ne znamo svi (Vi na primjer) da su u jugoslovenskoj federaciji izvorni suverenitet imale republike, da su one kao države bile definirane i uređene vlastitim ustavima, i kao takve su konstituisale jugoslovensku federaciju. Ne poričući evidentnu razliku između biti jugoslovenska republika i biti nezavisna država po međunarodnom pravu, slobodan sam skrenuti Vam pažnju na činjenicu da je pitanje ravnopravnosti naroda i građana, i uopće individualnih i kolektivnih prava, rješavano ustavima jugoslovenskih republika, i Bosna i Hercegovina u tom pogledu nije predstavljala nikakav izuzetak. Proglašenje nezavisnosti ni u jednoj od republika nije značilo automatsku redefiniciju ustavnih načela, unutrašnjeg uređenja, konstitutivnosti i prava naroda i građana, i ni u ovom pogledu Bosna i Hercegovina nije predstavljala izuzetak. Zato tvrdnja da *bosanski lideri* nisu morali nanovo proglašavati principe utvrđene najvišim pravnim aktom svoje države, nije nikakva igra riječi i pravnih koncepata već jednostavna i jasna historijska činjenica. Negirati je, a Vi ste to ne samo učinili, već i ponovili, znači stvarati potpuno pogrešnu sliku nekakvog ustavno-pravnog vakuma u kojem se Bosna i Hercegovina našla činom proglašenja svoje državne nezavisnosti. U toj lažnoj slici smislenim se doimaju *strahovi ili govori o strahovima* nekih lidera u Bosni i Hercegovini. No, dragi gospodine, oni i njihovi spoljni pokrovitelji i nalogodavci nakon toga nisu otvorili ustavno pitanje, već pitanje granica Bosne i Hercegovine.

Vi ste svoje razmatranje sudbine državnih simbola Bosne i Hercegovine zasnovali na jednoj potpuno netačnoj tvrdnji da su *mnoge muslimanske vojne jedinice koristile zeleno-bijelu zastavu sa polumjesecom*. U redu, pogriješili ste, priznali ste, kriv je internet. No, mnogo veću pogrešku napravili ste izmišljajući kako su te izmišljene ratne zastave imale uticaja na izbor državnih simbola. U svom tekstu pokazao sam da je dizajn ovih simbola, zasnovan na srednjovjekovnom grbu dinastije Kotromanića, napravljen prije početka rata, dakle prije ratnih jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine, dakle prije njihovih zastava. Uticaj je bio upravo obrnut, pa je dizajn državnih simbola odredio izgled ratnih zastava. U tom sam dijelu insistirao na *hronologiji i momentu određenih dešavanja*. Da ste razumjeli kako pitanja *hronologije utječu na Vaše opće zaključke*, oni sasvim sigurno ne bi bili tako pogre-

šni. No, u Vašem Odgovoru vi činite meni još neshvatljiviju stvar, pa korištenje jedne netačne informacije o mnogim muslimanskim jedinicama koje su se borile pod zeleno-bijelom zastavom sa polumjesecom, pokušavate popraviti nagađanjem: *možda je bilo samo nekoliko jedinica*. Ja nisam ni osporavao broj jedinica, nego zastavu koju navodite. Nigdje nisam rekao da ova zastava NIJE bila oficijelni simbol Armije Republike Bosne i Hercegovine, već sam rekao doslovno: “Zastava kakva je ponuđena i opisana u ovom vještačkom poglavlju o vještačkoj zastavi za vještačku državu, prosto i jednostavno rečeno nikada nije bila vojna zastava niti jedne jedinice Armije Republike Bosne i Hercegovine”. Dakle nisam rekao da ona nije bila oficijelni, već da uopće nije bila armijski simbol, što je, priznaćete, bitna razlika u iskazu koja nas ne vodi nigdje *mimo suštine*. Ne poričem da je u Bosni i Hercegovini tokom rata bilo *neregularnih jedinica koje su se borile pod samoproglašenim vođama i sa vlastitim samoizabranim simbolima*. Čak tvrdim da su sve jedinice koje nisu bile pod komandom legalnih državnih organa Republike Bosne i Hercegovine, dakle sve jedinice osim Armije Republike Bosne i Hercegovine i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine, bile neregularne i da su se borile pod samoproglašenim vođama i pod samoproglašenim simbolima. Poričem samo mogućnost da ta činjenica ima bilo kakvu vezu sa spornim dijelovima Vašeg rada o kojima je ovdje riječ.

No, u jednom ste me ipak ulovili. Priznajem da u svom tekstu nisam pravio razliku između nacionalnog i etničkog. Ne znam samo zašto ste me tako viteški čekali pokraj zamke u kojoj sam, kao neko ko piše na bosanskom jeziku, unaprijed ulovljen i šta ćete sa tom lovinom. Meni je zaista poznata razlika u značenju pojмова nacije i etničke grupe *na engleskom i većini drugih zapadnoevropskih jezika*, kao što je i Vama dobro poznato da se u jezicima naroda bivše Jugoslavije, u literaturi na ovim jezicima i u cjelini društvenog života ovih naroda, navedeni izrazi razumijevaju kao sinonimi. Uspostavljanje razlike moralo bi se, po pravilu, naglasiti. Ja to nisam činio. U ostalom, nije to učinjeno ni u prijevodu Vašeg rada gdje možemo pročitati izraz *nadnacionalno* na mjestima na kojima se u Vašem Odgovoru koristi izraz *supra-etničko*. Da, Vaša pretpostavka je tačna: ja zaista pod “nacionalnim barjakom u pokušaju” mislim na “*nacionalnu zastavu*” u etničkom smislu, i to Vam ne daje nikakve, a pogotovo ne *čvrste osnove* da ovo sredstvo političkog marketinga uključite kao naknadni argument u svoju raspravu. Rekavši da je ova zastava promovirana tokom predizborne kampanje kao *nacionalna zastava u etničkom smislu*, nisam rekao, niti sam, držeći se u svom tekstu pouzdanih činjenica, mogao reći, da je ona kao takva na dovoljno širokoj osnovi prihvaćena u narodu (etničkoj skupini) kojem je bila namjenjena. Sve i da jeste, a nije, to ni na koji način ne bi moglo uticati na izbor državnih simbola Bosne i Hercegovine, jer je egzistencija *nacionalnih zastava u etni-*

čkom smislu druga dva konstitutivna naroda (etničke skupine) unaprijed isključila, kao što ste i sami u izvjesnom smislu uspjeli primjetiti, etnički princip kao prihvatljiv pri izboru državnih simbola. Kroz mala vrata jezičke dvosmislice ona se ne da uvesti u *povijest usvajanja državne zastave Bosne i Hercegovine*. Iskreno, zeleno-bijela zastava sa polumjesecom, ni kriva ni dužna, zalutala je u Vaš rad.

Moja konstatacija da ste etnizirali bosansku zastavu nije zasnovana na pogrešnom čitanju Vaših tvrdnji. Pročitajmo zajedno sljedeći Vaš pasus. *Državnu zastavu sa ljiljanima koristili su samo Muslimani. I tako je prvobitno građanska, nad-etnička zastava povezana sa jednom od zaraćenih strana i u određenom smislu "etnižirana"*. Nije tačno da su državnu zastavu koristili *samo Muslimani*. Odakle Vam tako lahkomišlena smjelost da poričete nacionalni (etnički) i vjerski identitet bilo koje i koliko brojne skupine ljudi koja je, pod državnom zastavom sa ljiljanima, zajedno sa pripadnicima drugih naroda (etničkih skupina), branila svoju državu i temeljne principe multietničnosti i tolerancije na kojima je izgrađena od brutalne agresije? Odatle Vam zamisao da im možete retroaktivno oduzeti zastavu njihove države i negirati im pravo na nju, a zatim je dodijeliti *samo Muslimanima*? U čemu je vjerodostojnost Vašeg negiranja mogućnosti da pripadnici najbrojnije etničke skupine iz tog bosanskohercegovačkog fronta (koja je najbrojnija i u ukupnoj populaciji države) boreći se za svoj fizički opstanak, budu istovremeno privrženi *nad-etničkoj* strukturi svoje države i njenoj *nad-etničkoj* zastavi? Da li i u čemu drugom, osim u namjeri da se snizi razina značenja zbivanja i baš sve ukalupi u stereotip o primitivnom etničkom sukobu, taj eliksir nečistih političkih savjesti Evrope. Ili je možda problem u tome što su u pitanju *samo Muslimani*? Ne mislite li da bi nekog značaja u izvođenju Vaših zaključaka trebala imati osnovana sumnja da je jedna od *strana u sukobu* bila međunarodno priznata država Republika Bosna i Hercegovina, nad-etnička po svojoj ustavnoj definiciji, i sa očuvanjem multietničkog društva i nad-etničke strukture države kao istaknutim političkim ciljem rata koji je vodila, ili ste u posjedu neke nadmoćnije teorije po kojoj politički cilj nije bitan za određivanje karaktera rata? Ne mislim da ste Vi prvi, niti jedini čovjek koji pravi takvu grešku, pa je ne pripisujem samo Vašoj zaslugi. Reći ću određenije: u svom radu Vi ste, bez ikakve ograde, bez naznake razvoja vrijednosti koju utvrđujete, bez ponuđenih argumenata, netačno i nepotrebno etnizirali državnu zastavu Bosne i Hercegovine. Kada ste nam već priznali da *niste prorok*, dobro bi bilo da nam kao naučnik koji tvrdi da su to *učinili građani Bosne i Hercegovine*, ponudite i neka obješnjenja, na primjer kada su to učinili građani Bosne i Hercegovine, i kako.

Inače, državnu zastavu Bosne i Hercegovine danas možete vidjeti na mnogo više mjesta u odnosu na vrijeme kada ste pisali Vašu raspravu. Njena se oficijelna upotreba povećava sa rastom državnih institucija, njihovog fizičkog obima i kapa-

citeta njihovih funkcija i ovlasti. Možda bi ste bili, vjerujem prijatno, iznenađeni i onim što bi se moglo nazvati prihvaćanje i zaživljavanje državne zastave i u neoficijelnim prilikama. O državnim praznicima možete je vidjeti istaknutu i na zgradama javnih institucija koje nisu dio državnog aparata, i na privrednim objektima u privatnom vlasništvu, u izlozima trgovina i zanatskih radnji. Doduše, pretežno u gradovima čiju većinu stanovništva čine Bošnjaci. Možete je u velikom broju, u impozantnim buketima, vidjeti na tribinama stadiona i sportskih dvorana na utakmicama sportskih reprezentacija Bosne i Hercegovine? Doduše, utakmice reprezentacija (koje jesu sastavljene od sportista iz svih etničkih grupa i iz svih krajeva države) igraju se samo u gradovima čiju većinu stanovništva čine Bošnjaci. Možete je vidjeti i u takvim intimnim prilikama kakve su ceremonije vjenčanja (Svatovi – ovdašnji običaj da se prilikom vjenčanja učesnici i gosti voze u svečanoj koloni ukrašenih automobila. Čelni automobil u koloni nosi istaknutu državnu zastavu). Doduše, i ovakva upotreba državne zastave postala je uobičajena uglavnom u krajevima čiju većinu stanovništva čine Bošnjaci. Sve u svemu, nemam pouzdane osnove osporavati Vašu tvrdnju da *zastava može vremenom postati široko prihvaćena kao zastava Bosne sa kojom se članovi svih etničkih grupa u zemlji mogu identificirati*. I ne bi mi bilo teško i mnogo šire izaći u susret Vašem iskazanom zanimanju za *sadašnju i buduću* situaciju po ovom pitanju, da me nije strah da ćete, već i na osnovu datog materijala, u Vašem sljedećem javljanju po ovoj temi zaključiti da je i “westendorpska” zastava već etnizirana.

Na kraju, moram iskazati određeno razočarenje Vašim pozivanjem na hipotetičkog historičara iz Republike Srpske. Mislio sam da ćete obratiti pažnju na vrijednost argumenata koje iznosim, a ne na dio Bosne i Hercegovine u kojem živim i, valjda ne, etničku skupinu kojoj pripadam. ■